APOCALIPSA LUI ILIE

Viața profetului Ilie este o demonstrație vie a tensiunilor existente între profeți şi regii lui Israel, atunci când monarhia nu era fidelă Domnului.

Numele lui Ilie înseamnă: „Domnul meu este Iahve".[1] Faptele cele mai semnificative ale activității şi experienței lui Ilie cuprind lupta sa împotriva proorocilor lui Baal, fuga sa la muntele Horeb, unde aude glasul Domnului „în adiere de vânt lin" (l R. 19,12 b), şi urcarea sa „în vârtej de vânt la cer" (2 R. 2,11 b).

Istoria lui Ilie o găsim în relatările privitoare la regii lui Israel şi Iuda (l R. 17 până la 2 R. 2).

a. Ilie, omul lui Dumnezeu

Relatarea biblică a vieții lui Ilie începe cu momentul în care profetul îi declară regelui Ahab[2] că Dumnezeu nu va pune capăt secetei, ce bântuia țara, decât atunci când va vorbi prin intermediarul său. Dumnezeu îi dă lui Ilie următoarea poruncă: „Du-te de aici ... Apă vei bea din pârâu, iar mâncare am poruncit corbilor să-ți aducă acolo!" (l R. 17,4). Când pârâul Cherit va seca, Ilie va pleca la Sarepta Sidonului, unde va fi îngrijit de o văduvă, ale cărei provizii erau înmulțite în chip miraculos (l R. 17,14). Văduva nu-1 va recunoaşte pe Ilie ca „omul lui Dumnezeu", decât atunci când îi va învia fiul decedat (l R. 17,24).

b. Contextul istoric al activității lui Ilie

„Ilie Tesviteanul, este proroc din Tesba Galaadului" (l R. 17,1). Regiunea Galaadului se găsea în partea de nord a Israelului, la răsărit de Iordan, în afară de această referire, nu mai avem aici o altă informație, cu privire la originea sa. Iosif Flaviu pare să fie de acord că Tesba ar fi fost o localitate din Galaad[3], identificată, în mod tradițional ca un loc situat la aproximativ 13 Km N de râul Iaboc.[4]

Ilie este trimis la regele lui Israel, regatul de Nord, ca reprezentant al lui Dumnezeu. Regii şi preoții erau consacrați, prin ungere, să fie reprezentanții oficiali ai lui Dumnezeu, regele cel mare al lui Israel. Ei erau însărcinați cu conducerea poporului lui Dumnezeu pe calea fidelității Domnului, însă regatul de Nord îl părăseşte pe Dumnezeu şi legămintele sale, începând cu regele Ieroboam (931-910 î.d.H.).

Cultul lui Baal îl va înlocui, încet, încet, pe cel al lui Iahve. Cărțile Regilor ne arată cum profetul Ilie (şi mai târziu Elisei) devin reprezentanții lui Dumnezeu, în locul regelui şi al preotului. Ni se pun în lumină numeroase paralele între slujirea profeților şi cea a lui Moise.

Seceta din vremea lui Ahab nu este numai o judecată divină asupra unei națiuni devenită idolatră. Ea subliniază incapacitatea totală a lui Baal - zeul fertilității şi al furtunii - de a aduce ploaia.[5]

Episodul cu via lui Nabot insistă asupra unui principiu inviolabil în Israel. Contrar obiceiurilor regilor canaaniți, care confiscă fără menajamente terenurile care le conveneau,

regii israeliți trebuie să se conformeze Legii lui Moise, după care, terenurile moştenite de o familie, erau un dar al lui Dumnezeu şi nu puteau fi vândute.

De-a lungul întregii relatări Ilie pune în valoare calitățile etice ale credinței în Dumnezeu cel unic.

Experiența lui Ilie pe muntele Horeb dovedeşte că deznădejdea lui nu este justificată. Prin „adierea de vânt lin" Dumnezeu îşi arată voința de a interveni mereu în favoarea poporului său. Ilie trebuie să îşi continue misiunea față de Dumnezeu, iar Elisei o va continua pentru generațiile următoare.

---

[1] v. Pr. Teodor Baba, Profetul Ilie în lumina izvoarelor biblice şi patristice, Altarul Banatului I (40), 1990, nr. 7-8, p. 40.

[2] Ahab (874-853 î.d.H.) a fost cel mai important rege al dinastiei Omri. Moştenitor al unui regat ce beneficiase de o politică favorabilă față de popoarele vecine, Ahab a reuşit să extindă interesele politice şi comerciale ale Israelului, în timpul celor douăzeci şi doi de ani de domnie. Căsătorindu-se
cu Izabela din Sidon, Ahab a încurajat relațiile economice cu fenicienii. Comerțul înfloritor dintre cele două țări reprezenta o amenințare serioasă la adresa intereselor comerciale active ale Siriei. Deşi este posibil ca Omri (885-874 î.d.H.) să-1 fi introdus în Israel pe Baal, zeul Tirului, Ahab este cel care a încurajat şi susținut cultul acestui idol. El a construit un templu pentru Baal, în marea lui capitală Samaria (l R. 16,30-33). Sute de preoți au fost aduşi în Israel, pentru a face din cultul lui Baal religia poporului israelit. De aceea Ahab şi-a câştigat reputația de a fi cel mai păcătos dintre toți regii care au domnit în Israel (v. Samuel J. Schultz, Călătorie prin Vechiul Testament Oradea, 2001, p. 226-227).

[3] Flavius Josephus, Antichități iudaice, VIII, XIII, 2, Hasefer, Bucureşti, 1999.

[4] v. Dicționar biblic, Oradea, 1995, p. 568.

[5] J. Bowker, *Le Grand Livre de la Bible*, Cerf, Paris, 1999, p. 139.

c. Proorocii lui Baal

La capătul celor trei ani de secetă Ahab îl va acuza pe Ilie că este „cel ce aduce nenorociri peste Israel" (l R. 18,17). Ilie însă îl face răspunzător pe Ahab: „Nu eu sunt cel ce aduce nenorocire peste Israel; ci tu şi casa tatălui tău, pentru că ați părăsit poruncile Domnului şi mergeți după baali" (l R. 18,18), şi îi cere să adune pe toți proorocii lui Baal pe muntele Cârmei. Ilie le va cere acestora să ridice un altar, să-şi pregătească jertfa şi apoi să-i ceară lui Baal s-o aprindă. La fel va face şi Ilie, însă el va chema numele Domnului Dumnezeu (l R. 18,24). „Şi Dumnezeul care va răspunde cu foc, Acela este Dumnezeu", va concluziona Ilie. Proorocii păgâni vor invoca numele lui Baal timp de câteva ore, sărind în jurul jertfelnicului şi înțepându-se cu săbii şi cu lănci „până ce curgea sânge" (IR. 18,28), fără însă să obțină vreun rezultat. Ilie va lua atunci douăsprezece pietre, după numărul semințiilor fiilor lui Israel şi va chema numele Domnului. Atunci „s-a pogorât foc de la Domnul şi a mistuit arderea de tot şi lemnele şi pietrele şi țărâna şi a mistuit şi toată apa care era în şanț" (IR. 18,38).

Proorocii lui Baal vor fi prinşi şi înjunghiați la pârâul Chişonului, iar ploaia mult râvnită va veni.[6] Ahab va trebui să recunoască acum că Dumnezeu şi nu Baal poate să pună capăt secetei.

d. Vedenia Iui Ilie

Izabela, soția lui Ahab, doreşte mult să-1 facă să piară pe Ilie. Acesta fuge însă în pustie, dorindu-şi moartea: „îmi ajunge acum, Doamne! Ia-mi sufletul că nu sunt eu mai bun decât părinții mei!" (l R. 19,4 b). Un înger al Domnului îl va hrăni, întărit Ilie se va duce la muntele Horeb, acolo unde Moise a primit Legea de la Dumnezeu, în mijlocul tunetelor şi al fulgerelor. Experiența lui Ilie aici va fi însă diferită: crezându-se singurul profet fidel, el face cunoscută Domnului deznădejdea sa. Un vânt năprasnic, un cutremur de pământ şi un foc se vor produce lângă peştera unde se găsea Ilie. Dumnezeu nu va fi însă în nici una din aceste manifestări, ci i se va adresa lui Ilie „în adiere de vânt lin" (l R. 19,11-12). Aici el are o revelație divină, prin care este asigurat că în Israel mai există şapte mii de bărbați, care n-au acceptat cultul lui Baal, şi primeşte o triplă însărcinare: să-1 ungă pe Hazael rege al Siriei, pe Iehu rege al Israelului şi să-1 aleagă pe Elisei ca succesor al său.[7]

e. Via lui Nabot

Ciocnirea finală dintre Ilie şi Ahab a avut loc în via lui Nabot (l R. 21,1-29). Dezamăgirea lui Ahab, care era necăjit din cauza nereuşitei sale de a achiziționa această vie, a fost repede observată de soția lui, Izabela. Neîndurătoarea Izabela nu avea nici un respect pentru legea israelită şi nu i-a păsat de refuzul lui Nabot de a-şi vinde proprietatea pe care o moştenise - nici chiar unui rege. Regina îi va pune pe nişte mincinoşi să-1 acuze pe Nabot de blasfemie, aşa încât acesta va fi condamnat de bătrâni şi ucis cu pietre.[8] Ahab nu se va bucura prea mult de proprietatea râvnită, deoarece îl va întâlni curând pe Ilie. Acest purtător de cuvânt al lui Dumnezeu 1-a acuzat, cu îndrăzneală, pe Ahab, pentru că a vărsat sânge nevinovat. Pentru această nedreptate izbitoare, dinastia lui Omri era condamnată la distrugere: „Aşa zice Domnul: Iata voi aduce peste tine necazuri şi te voi mătura şi voi stârpi din ai lui Ahab pe cei de parte bărbătească, fie rob, fie slobod, în Israel" (l R. 21,21). Şi peste Izabela va veni blestemul Domnului. Cu toata pocăința lui Ahab („Când a auzit Ahab toate cuvintele acestea, a început să plângă, şi a rupt hainele sale, s-a îmbrăcat peste trupul său cu sac, a postit şi a dormit în sac şi a umblat trist" l R. 21,27), judecata a fost doar uşurată, prin faptul că a fost amânată până după moartea lui.[9]

---

[6] v. Le prophete Elie, în John Bowker, Le Grand Livre ..., p. 138.
[7] SJ. Schultz, op.cit., p. 228.
[8] J. Bowker, op.cit., p. 139.
[9] S.J. Schultz, op.cit., p. 230.

f. Înălțarea lui Ilie (2 R. 2,1-15)

Această istorisire aparține momentului transmiterii puterii lui Ilie succesorului său, Elisei.[10] Acesta cere şi primeşte, din partea lui Ilie, două părți din duhul profetului, adică

partea rezervată primului născut, după Legea mozaică (Deut. 21,17). Ilie, care cunoaşte timpul plecării sale din această lume, încearcă să-1 convingă pe Elisei să nu-1 urmeze în drumul său. Acesta însă îl urmează pas cu pas şi fac împreună, în sens invers, drumul pe care poporul ales 1-a parcurs, la intrarea sa în pământul făgăduinţei.[11]

Ora despărţirii se apropie. La intervenţia Domnului Ilie dispare în mijlocul unui vârtej de vânt (2 R. 2,1 cf. Iov 38,1). Această scenă evocă teofaniile Dumnezeului lui Israel. El a apărut, mai întâi, triburilor israelite, ca stăpânul războiului şi al furtunii.[12]

Elisei, mai degrabă trist decât înfricoşat, atunci când îşi strigă stăpânul: „Părinte, părinte", pare să caracterizeze întreaga activitate a lui Ilie alături de poporul ales. Expresia: „carul lui Israel şi caii lui" (2 R. 2,12) se referă, în special, la activitatea celor doi profeţi ai Domnului, care au purtat împotriva lui Baal şi a slujitorilor lui un adevărat război sfânt. [13]

Ilie este răpit la cer într-un car de foc, tras de cai de foc (2 R. 2,11). Aceste detalii sunt semnificative. Ele amintesc de mitul soarelui ce parcurge văzduhul pentru a lumina lumea. Israel se pare că nu a ignorat întru totul acest mit, din moment ce, la Ierusalim, regii lui Iuda i-au consacrat acestui astru care şi călăreţi (cf. 2 R. 23,11: „A nimicit caii pe care regii lui Israel îi aşezaseră în cinstea soarelui înaintea intrării templului Domnului... iar carul soarelui l-a ars").

Înălţarea lui Ilie vrea să arate că profetul s-a suit în mod glorios spre lăcaşurile cereşti, de unde va continua lupta, pe care a dus-o pe pământ, pentru Dumnezeul Oştirilor; înălţarea sa este pe măsura activităţii sale pământeşti.[14]

Ilie este, după anumite tradiţii, profetul-tip. El este cel care apare, împreună cu Mântuitorul Hristos, pe muntele Taborului (Mc. 9,4 u.).

Râvna sa, luptele sale, suferinţa sa, au fost recompensate de înălţarea sa la cer. El este un model al luptătorului pentru legea Dumnezeului lui Israel (cf. l Mac. 2,58: „Ilie, arzând de râvna legii, a fost ridicat la cer").

Ilie a jucat un mare rol în rândul poporului lui Dumnezeu. Vechiul Testament anunţă reîntoarcerea sa (cf. Mal. 3,23: „Iată că Eu vă trimit pe Ilie proorocul, înainte de a veni ziua Domnului cea mare şi înfricoşătoare), iar Noul Testament vede în el pe înaintemergătorul lui Hristos.[15] Pentru iudaismul postbiblic Ilie este întotdeauna predecesorul lui Mesia, sau al lui Iahve însuşi, având misiunea de a restabili Israelul şi de a-1 judeca; el este marele preot care trebuie să purifice poporul.[16]

Trebuie să reţinem faptul că întoarcerea profetului, la sfârşitul lumii, pare să fie mai importantă, atât pentru Biserica primară cât şi pentru iudaismul postbiblic, decât înălţarea sa. Ilie apare în faţa ochilor lor înaintea dramei apocaliptice; el nu mai este cel care învaţă pe credincioşi calea nemuririi.

Vechiul Testament nu cunoaşte decât înălţările la cer ale lui Enoh şi Ilie, însă după unele tradiţii, ce provin din iudaismul elenistic, şi Moise ar fi scăpat de moarte. După Deuteronom (34,5) Moise a murit, dar nimeni nu ştie locul unde a fost îngropat, pentru că Dumnezeu singur a prezidat îngroparea sa. Interpretând Deut. 18,15,18 iudeii din Alexandria vestesc reîntoarcerea sa. Ei credeau că, precum Ilie, Moise a fost înălţat la cer, sau cel puţin sufletul său a urcat la cer.[17]

Cărţile intertestamentare, sau pseudoepigrafe, vorbesc şi ele despre înălţarea Fiului Omului (l Enoh 71,1,14; 90,31; 4 Ezdra 13,3 etc.), lui Ezdra (4 Ezdra 14,9,13 u.; 49), lui Baruh (Apocalipsa siriacă a lui Baruh 13,3), lui Melchisedec (Legenda ebraică a lui Melchisedec).[18]

Cu toate acestea, înălţarea la cer, a lui Enoh şi Ilie, rămâne un privilegiu

„aristocratic"[19], implicând o ruptură în ordinea obişnuită a destinului omenesc, dar introducând o posibilitate în soarta finală a omenirii.[20] Deşi acest destin este posibil pentru unii privilegiaţi, totuşi, meditând la soarta lui Enoh şi Ilie, credincioşii pot spera că, după moarte, nu vor fi privaţi de prezenţa Domnului lor. Cei care au vieţuit aici pe pământ, în comuniune cu El, vor rămâne în aceeaşi comuniune şi după încheierea existenţei lor pământeşti, într-o manieră pe care doar Domnul o cunoaşte. Pentru toţi credincioşii Enoh şi Ilie rămân martori fideli ai ultimelor clipe din istoria omenirii, deoarece Dumnezeu i-a iniţiat în tainele înţelepciunii sale.

[10] W. Vischer, L'Ancien Testament témoin du Christ, tome 2, Les premiers prophétes (édit fr.), Paris, 1951, p. 462 u.

[11] v. J. Jérémias, în „Theologisches Wörterbuch zumN.T.", tome 2, Stuttgart, 1935, p. 930-943.

[12] v. Robert Martin-Achard, De la mort á la resurection d'apres l'Ancien Testament, Neuchâtel-Paris, 1955, p. 60.

[13] Acest titlu este o aluzie evidentă la faptul că regele Siriei n-a mai permis în Israel decât o oştire formată din cincizeci de călăreţi, zece care de război şi zece mii de pedestraşi (2 R. 13,7). Profetul, cu puterea divină ce sălăşluia în persoana sa, suplinea cu uşurinţă această inferioritate militară (cf. Ps. 19,8: „Unii se laudă cu căruţele lor, alţii cu caii lor, iar noi ne lăudăm cu numele Domnului Dumnezeului nostru), într-un alt pasaj, acest titlu este atribuit lui Elisei (cf. 2 R. 13,14 b: „Atunci a venit la Elisei Ioaş, regele lui Israel şi, plângând deasupra lui a zis: Părinte, părinte, carul lui Israel şi călăreţul lui"). v. E. Jacob, La tradition historique en Israel, în Etudes théologiques et religieusses, Montpellier, 1946, p. 126.

[14] R.M-Achard, De la mort..., p. 60.

[15] Ilie apare cu numele de 28 de ori în Noul Testament: de ex. Mt. 11,14; 16,14; Le. 1,17; Ioan 1,21 etc.

[16] Unele tradiţii, mai recente, îi atribuie lui Ilie un rol important în învierea morţilor. Iudei şi creştini cunosc un Ilie suferind, un opozant al lui Antichrist (cf. Ap. 11,34: „Şi voi da putere celor doi martori ai mei (Enoh şi Ilie) şi vor prooroci... Aceştia sunt cei doi măslini şi cele două sfeşnice care stau înaintea Domnului pământului"). Tertulian vorbeşte de o tradiţie iudaică a martiriului lui Ilie şi Enoh, care, după interpretarea teologului creştin, „prin sângele lor au zdrobit pe Antichrist" (De anima 50; cf. J. Jeremias, op.cit, p. 930 u.).

[17] cf. J. Jeremias, în The W.N.T., tome 4, Stuttgart, 1942, p. 852 şi 878.

[18] v. La Bible. Écrits intertestamentaires, Bibliothèque de la Pléiade, Paris, Gallimard, 1987, p. 465, 1395, 1473, 423 etc.

[19] E. Sellin, Theologie des Alten Testament, Leipzig, 1936, p. 263.

[20] R.M.-Achard, op.cit, p. 60-61.

g. Ilie în Tradiţie

În profeţia lui Maleahi, Dumnezeu declară: „Iată că Eu vă trimit pe Ilie proorocul, înainte de a veni ziua Domnului cea mare şi înfricoşătoare" (Mal. 3,23). Acest Ilie va ajuta la convertirea poporului şi-l va pregăti pentru primirea împărăţiei lui Dumnezeu, în literatura rabinică, atât în Halaha [21], cât şi în Hagada [22], Ilie ocupă un loc important. El este cel care va veni la sfârşitul veacurilor, pentru a hotărî asupra tuturor problemelor lăsate în suspans de Legea iudaică.[23] Ei cred, de asemenea, că el va veni să anunţe sosirea lui Mesia, îşi exprimă

această învățătură şi în ritualul lor de Paşti, iar apariția lui Ilie nu e altceva decât proclamarea venirii iminente a lui Mesia.[24]

Cum profetul sare în ajutorul celor aflați la nevoie, de multe ori când este pomenit numele lui, se adaugă: „Fie să ne amintim de el la bine!", în sensul că Ilie va fi vestitorul binelui ,în vremea care va să vină. De aceea, în binecuvântările de după masă, se spune: „Dumnezeul Cel Milostiv ni-1 va trimite pe profetul Ilie, fie să ne amintim de el de bine, şi el ne va aduce veşti bune, ajutor şi mângâiere".[25]

În legendele iudaice multe istorisiri despre Ilie descriu intervenția sa în favoarea celor săraci şi nedreptățiți, precum şi a celor ce sunt în pericol.[26]

Un loc special îi este rezervat lui Ilie la ceremonialul de tăiere împrejur, la care el trebuie să asiste, deoarece orice copil poate fi viitorul Mesia.[27]

În Evanghelii, Mântuitorul Iisus Hristos declară că Ioan Botezătorul este „Ilie cel ce va să vină" (Mt. 11,14; 27,10-13; Mc. 9,12). Când Domnul Iisus s-a schimbat la față, înaintea ucenicilor săi: „iată, Moise şi Ilie s-a arătat lor, vorbind cu El" (Mt. 17,3; cf. Mc. 9,2-10; Le. 9,28-36).

---

[21] Halaha - jurisprudența rabinică. Termenul se foloseşte în sensul de opinie admisă şi autorizată asupra unei probleme în dubiu, dar şi ca denumire generică pentru aspectele juridice ale tradiției evreieşti (v. Dicționar Enciclopedic de Iudaism, Hasefer, Bucureşti, 2001, p. 287-293).

[22] Hagada - partea nejuridică a tratatelor rabinice clasice. Hagadaua aparține exclusiv perioadei rabinice clasice şi este cuprinsă în aceste două texte: Talmudul şi Midraşul (v. Dicționar Enciclopedic ..., p. 282-283).

[23] În Talmud, multe asemenea întrebări nerezolvate se încheie prin cuvântul „tecu", care înseamnă, în aramaică „(aceasta) va rămâne". Cuvântul este însă interpretat şi ca un 2 acronim al propoziției „Ilie Tesviteanul va rezolva întrebările", pornind de la credința că, într-un viitor eshatologic, Ilie va aduce pacea în lume şi împăcarea între părinți şi copii.

[24] În epoca talmudică se spunea că Ilie sta la sfat cu înțelepții şi-i învăța şi că astfel s-ar fi născut cărțile care îi poartă numele: Midraş Eliahu Raba („Marele Midraş al lui Ilie") şi Midraş Eliahu zuta ("Micul Midraş al lui Ilie).

[25] Dicționar Enciclopedic ..., p. 357.

[26] J. Bowker, op.cit, p. 139.

[27] Ibidem.

h. Apocalipsa lui Ilie - o apocrifa intertes-tamentară

Ilie este una dintre figurile cele mai reprezentative ale Vechiului Testament. Am prezentat aici câteva date esențiale din biografia sa, oferite de cărțile Regilor. Fiind o personalitate remarcabilă el a fost şi eroul unor scrieri apocrife. Una dintre acestea o prezentăm aici. Vom vedea că nu există nici o legătură cu activitatea istorică a eroului nostru, în afară poate de nume.

Apostolul Pavel citează în l Corinteni 2,9 („Ci precum este scris: «Cele ce ochiul n-a văzut şi urechea n-a auzit şi la inima omului nu s-a suit, pe acestea le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El»") ca pasaj din Scriptură, un cuvânt care nu se găseşte în Vechiul Testament, dar care, după mărturia lui Origen, îl putem găsi în „Secretele lui Ilie", şi, după Ambrosiaster, în „Apocalipsa lui Ilie".[28]

Acest pasaj nu figurează însă în nici una din cele două Apocalipse a lui Ilie pe care le cunoaştem, una păstrată în coptă, cealaltă în ebraică.[29]

Dacă atribuirea citatului paulin Apocalipsei lui Ilie nu este eronată sau fantezistă, ar trebui să admitem existența unei a treia „Apocalipse a lui Ilie" distinctă de cea coptă şi ebraică.

Apocalipsa lui Ilie în coptă ne-a fost transmisă prin manuscrise sahidice şi akhmimice. În această limbă Apocalipsa nu este decât o traducere dintr-un text grecesc, din care s-a găsit un mic fragment pe un papirus.[30]

Lucrarea se împarte în trei părți, corespunzându-i fiecăreia câte un capitol, fără o legătură organică între ele. Prezența dubletelor arată că Apocalipsa lui Ilie a fost obiectul unei importante munci redacționale, ceea ce face şi mai dificilă problema datării cărții (cf. Apoc. lui Ilie 1,3 şi 1,6; 2,9 şi 2,42 şi în general 2,5-11 şi 2,40-45; 3,16 şi 3,25; 3,20 şi 3,31; 3,23 şi 3,34).

Capitolul întâi începe cu un preambul asupra vocației profetului: „Domnul mi s-a adresat cu aceste cuvinte" (Apoc. lui Ilie 1,1). Formula este tradițională şi o găsim în Vechiul Testament (Ier. 1,4,11,13; Iez. 18,1; Iona 1,1; Agheu 1,3; Zah. 1,1 etc.). Profetul primeşte însărcinarea de a cere poporului să pună capăt păcatelor (Apoc. lui Ilie 1,1-11). El îi amenință pe falşii doctori, care susțin că postul n-a fost creat de Dumnezeu (Apoc. lui Ilie 1,12-26).

În capitolul al doilea, „de cuprins apocaliptic", autorul e preocupat de amintiri ce pot avea legături cu evenimentele cunoscute din vise, fără vreo legătură aparentă cu Istoria, în războiul ce va izbucni între Asirieni şi Perşi, drepții n-au a se teme de ceva. Conflictul va opune doi împărați, pe regele Nelegiuirii (Apoc. lui Ilie 2,2), venit din nord şi pe regele Păcii, venit de la apus (Apoc. lui Ilie 2,5). Regele Păcii îl va ucide pe regele Nedreptății (Apoc. lui Ilie 2,6). El se va răzbuna pe Egipt (Apoc. lui Ilie 2,7), va avea bunăvoință față de Iudei (Apoc. lui Ilie 2,9) şi va lua măsuri împotriva capiştilor idoleşti şi a preoților acestora (Apoc. lui Ilie 2,1 lb-12).

Nenorocirile războiului evocate de vers. 17-21, fac dovada unei ostilități față de Egipt. Acesta ne aminteşte de unele pasaje din Oracolele sibiline (V, 52-112; 179-199). Se vorbeşte despre intervenția a trei regi perşi contra a patru regi asirieni. Versetele 37-40 menționează cetățile Kos şi Memfis precum şi Nilul care se transformă în sânge. Aceste precizări geografice confirmă cadrul egiptean al acestei a doua părți a cărții.

A treia parte are ca obiectiv apariția lui Antichrist. Fiul Nelegiuirii va săvârşi toate minunile pe care Cel Uns le-a făcut, dar va fi neputincios când e vorba de învierea morților (Apoc. lui Ilie 3,5-10). Avem aici un portret destul de pitoresc şi încărcat al acestui personaj demonic (Apoc, lui Ilie 3,12-15). Antichristul se va lovi de trei apariții succesive: a fecioarei Tavita (Apoc. lui Ilie 3,16-24), a lui Ilie şi a lui Enoh (Apoc. lui Ilie 3,25-39), a celor şaizeci de drepți (Apoc. lui Ilie 3,51-55). Cea de-a treia parte a cărții se încheie cu o evocare a judecății şi a domniei Unsului care va dura o mie de ani (Apoc. lui Ilie 3,82-96).

Această a treia secțiune a cărții are ca loc de desfăşurare a ostilităților Ierusalimul şi Iudeea, deşi avem şi aici o precizare de origine egipteană, cea despre cele şaisprezece revărsări ale Nilului (Apoc. lui Ilie 3,71; cf. Oracolele sibiline V,57).

Datarea Apocalipsei lui Ilie în sec. III d.H. se bazează pe identificare incertă, în 2,39, a „orașului Soarelui" cu Palmira. Singurele aluzii istorice, cât de cât sigure, sunt cele referitoare la Regele Nelegiuirii şi la Regele Păcii. Primul ar trebui să fie Marc Antoniu, care s-a căsătorit cu Cleopatra şi a impus astfel în Orient o politică egipteană. Al doilea este, fără

îndoială, Octavian August, cel care a luat măsuri favorabile Imperiului şi i-a tratat cu bunăvoinţă pe Iudei.[31]

Conflictul dintre cei trei regi persani şi cei patru regi asirieni nu corespunde nici unei situaţii istorice cunoscute.

Apocalipsa lui Ilie este un ansamblaj de materiale eterogene. Primul capitol, unde avem o omilie despre post, este, fără îndoială, de origine iudaică. Autorul capitolului doi s-a inspirat din apocaliptica egipteană, iar asemănările cu „Oracolul olarului" sunt evidente. Capitolul al treilea arată o cunoaştere precisă a doctrinei anghelologice iudaice. Amintim, apoi, existenţa interpolărilor sau retuşărilor creştine în 1,6 şi 3,38. Nu se impune în mod necesar identificarea fecioarei Tavita cu omonima sa din cartea Faptele Apostolilor (9,36,40). Istoria lui Ilie şi a lui Enoh este, fără îndoială, independentă de a celor doi martori citaţi în Apocalipsa lui Ioan (l 1,3).

Natura heteroclită a Apocalipsei lui Ilie nu permite decât concluzii limitate: scrierea este de origine iudaică şi a fost remaniată de un redactor creştin, la o dată imprecisă, situată între sec. II şi III al erei creştine.[32]

---

[28] Apelativul „Ambrosiaster" a fost dat unui anonim, autor al unui Comentariu la epistolele lui Pavel. (v. Claudio Moreschini, Enrico Norelli, *Istoria literaturii creştine vechi greceşti şi latine,* II/1, Polirom, Iaşi, 2004, p. 319 u.).

[29] v. Apocalypse d'EIie, în „La Bible. Ecrits intertestamentaires", Paris, Gallimard, 1987, p. CXLIV.

[30] v. Apocalypse d'Élie, în „La Bible. ..." p. CXLIV.

[31] v. J. Schwartz, în Chronique d'Egypte, 51,1976, p. 219-222.

[32] v. Apocalypse d'Elie, în „La Bible..., p. CXLIV.

i. Istoria cărţii

„Apocalipsa lui Ilie" a fost scrisă în limba greacă. Nu ne-au rămas decât resturile a şase linii, de la sfârşitul textului (3,90 b-92 a), pe un fragment de papirus de aproximativ 6,5 cm^2, din sec. IV (Papiri Greci e Latini, I, Firenze, 1912, nr. 7, p. 16-17).[33]

Din greacă ea a fost tradusă în coptă, în dialectul ahmimic pe de o parte, apoi în cel sahidic, (probabil prin intermediul celui ahmimic, pierdut), puţin mai târziu. S-a păstrat un singur manuscris, incomplet, din versiunea ahmimică, şi trei manuscrise, tot incomplete din cea sahidică; nici un manuscris nu ne dă textul complet al Apocalipsei lui Ilie.

Manuscrisul ahmimic din prima jumătate a sec. IV a fost publicat împreună cu mărturia sahidică (Sa I, a doua jumătate a sec. IV) de G. Steindorff, Die Apokalypse des Elias (Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur, 17,3 a), Leipzig, 1899.[34] A doua mărturie sahidică (Sa 2, aprox. 350) a fost publicată de C. Schmidt, „Der Kolophon des Ms. Orient. 7594 des Britischen Museums", Sitzungsberichte der Preussischen Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-Historische Klasse, Berlin, 1925, p. 312-321.[35] Trei contribuţii importante au permis îmbunătăţirea textului: O. Von Lemm, „Kleine Koptische Studien, X,4-6 şi XXVI, 13-18", Bulletin de l'Académie impériale des sciences de Saint-Pétersbourg, 5e série, 13,1900, p. 11-28 şi 21,1904, p. 45-50, W. Till, „Bemerkungen und Ergänzungen zu den achmîmischen Textausgaben", Zeitschrift für ägyptische Sprache und Altertumskunde, 63,1928, p. 90-91, P. Lacau, „Remarques sur le

manuscrit akhmimique des Apocalypses de Sophonie et d'Élie", Journal asiatique, 254, 1966, p. 169-195.[36] A treia mărturie sahidică (Sa 3, sfârşitul sec. IV) a fost publicată de A. Pietersma, S. Turner Comstock şi W. Attridge, The Apocalypse of Elyah based on P. Chester Beatty 2018 (Texts and Translation 19, Pseudepigraphe Series 9), Ann Arbor, 1981.[37] Vom găsi aici câteva remarci asupra acestei ultime ediții la J.M. Rosenstiehl, „L'Apocalypse d'Élie", Le Museon, XCV, 1982, p. 269-283.

Textul lui Jean-Marc Rosenstiehl (Apocalypse d'Élie, din „La Bible. Écrits intertestamentaires", Paris, 1987, pp. 1803-1824) se bazează pe toate aceste materiale, şi în special pe mărturiile sahidice care au fost folosite de la început până la 3,84. De la 3,85, s-a folosit varianta ahmimică, deoarece cea sahidică s-a pierdut.

---

[33] v. Jean-Marc Rosenstiehl, v. Apocalypse d'Élie, în „La Bible...", p. 1799.
[34] Ibidem.
[35] Ibidem.
[36] Ibidem, p. 1799-1800.
[37] Ibidem, p. 1800.

Indicații bibliografice

Jean-Marc Rosenstiehl, v. Apocalypse d'Élie, în „La Bible. Écrits intertestamentaires", Paris, Gallimard, 1987, pp. 1799-1824.

Idem, Un sobriquet essénien dans l'Apocalypse copte d'Élie, Semitica, XV, 1965, p. 97-99.

Idem, Le Portrait de l'Antichrist, în Pseudépigraphes de l'Ancien Testament et manuscrits de la mer Morte, I, Paris, 1967, p. 47-60.

Idem, L'Apocalypse de'Élie, Paris, Geuthner, 1972.

W. Schrage, Die Elia - Apokalypse, Gutersloh, 1980.

O.S. Wintermute, ‚Apocalypse of Elijah, în J.H. Charlesworth, The Old Testament Pseudepigrapha, I, London, 1983, p. 721-753.

K.H. Kuhn, The Apocalypse of Elijah, în H.F.D. Sparks, The Apocryphal Old Testament, Oxford, 1984, p. 753-773.

APOCALIPSA LUI ILIE

1

Chemarea profetului şi îndemnuri către popor

1.1. Fost-a cuvântul Domnului către mine şi mi-a zis: „Fiul omului spune acestui popor: «De ce păcătuiți voi şi la păcatele voastre adăugați alte păcate, mâniind astfel pe Domnul Dumnezeu care v-a făcut?»”[1,1]

2. Nu iubiți lumea, nici cele ce sunt în lume, căci mândria lumii este lucrul

Diavolului, la fel ca şi nimicirea pe care o aduce.[1,2]

3. Amintiți-vă că Domnul Slavei, care a făcut toate lucrurile, a fost milostiv față de voi ca să vă mântuiască din robia acestui veac.

4. Căci Diavolul, deseori, a dorit să împiedice soarele să răsară peste pământ, ca acesta să nu-şi poată da roadă sa;

5. el a vrut să-i înghită pe oameni, precum un foc alergând prin paie, să-i înghită ca pe apă.[1,4-5]

6. De aceea Dumnezeul Slavei a fost milostiv față de voi: El l-a trimis pe Fiul său în lume ca să ne scape din robie.[1,6]

7. El nu ne-a înştiinţat printr-un înger atunci când a venit la noi, nici printr-un arhanghel, sau printr-un începător, ci s-a făcut om, atunci când a venit să ne mântuiască.[1,7]

8. Fiți deci pentru el copii ascultători, aşa precum este el pentru voi un tată bun.[1,8]

9. Amintiți-vă că el v-a pregătit în cer tronuri şi coroane: toți cei care vor asculta de glasul său vor primi tronuri şi coroane. „Celor care sunt ai mei, zice Domnul, le voi scrie Numele meu pe frunte şi voi pune pecetea mea pe mâna lor dreaptă;[1,9]

10. ei nu vor răbda nici de foame, nici de sete, iar Fiul Nelegiuirii nu va avea nici o putere asupra lor; tronurile nu-i vor atrage, ci ei vor merge ca îngerii până în oraşul meu".[1,10]

11. Cei păcătoşi, în schimb, vor fi ruşinați; ei nu vor merge departe de tronuri, ci tronurile Morții îi vor reține şi le vor fi stăpâni, căci îngerii nu le dau crezare şi astfel vor rămâne străini de Locaşurile Lui.[1,11]

[1,1] Acest verset îl regăsim la începutul „Istoriei captivității babilonice şi al Apocalipsei apocrife a lui Pavel". „Fost-a cuvântul Domnului către mine" - este o expresie obişnuită, care arată vocația profetului, v. Ier. 1,4,11,13; 2,1; 13,3; 18,5; Iez. 18,1, 24,20; Iona 1,1; Agheu 1,3; 2,1; 10,20; Zaharia l,1,7; 7,1, 4,8; 8,1, 18.

„Fiul omului": formulă prin care Iezechiel este interpelat de Dumnezeu de mai mult de patruzeci de ori în cartea sa. „A adăuga păcate peste păcate": aceeaşi expresie în Isaia 30,1; Înțelep. lui Isus Sirah 3,26; Ps. lui Solomon 3,10.

[1,2] „Nu iubiți lumea": asemănător cu l Ioan 2,15-17 şi Iacov 4,4; această viziune pesimistă este atestată în l Enoh 48,7; 108,8. „Mândria lumii" sau „slava (deşartă)": asemănător cu 4 Ezdra 7,112; după l Enoh 108,8 şi Cartea antichităților biblice 35,5 este vorba de bogății. „Lucrul Diavolului": asemănător cu l Ioan 3,8,12.

[1,4-5] Această dorință a Diavolului nu s-a împlinit, datorită sfinților; v. 3,76-77; proiect similar al Diavolului în Testamentul lui Adam 2,10; 4,11-12. „A înghiți": aluzie la pedepsele aplicate celor răi în l Enoh 48,9. „Focul ce aleargă prin paie": expresie întâlnită în Înțelepciunea lui Solomon 3,7.

[1,6] „Dumnezeul Slavei": v. Ps. 28,3. „Fiul Său": reținem că în 1,3 Dumnezeu este cel care i-a eliberat din robie; Dumnezeu şi Mesia apar adeseori unul în locul celuilalt, v. 1,9 şi 3,58; 1,1 şi 3,66; 3,85 şi 3,90. „A scăpa din robie": asemănător cu Testamentul lui Zabulon 9,8; Test. lui Dan 5,11.

[1,7] Acest verset se bazează pe Isaia 63,9, la fel ca şi Epistola lui Diognet 7,2. „Nici înger, nici arhanghel, nici începător": începutul unei ierarhii îngereşti, ca în Testamentul lui Avraam, B, 13,10; Test. lui Adam 4; Înălțarea lui Isaia 2,40; 2 Enoh 20,1; Test. lui Levi 3,8; compară cu Rom. 8,38; Efes. 1,21 şi 3,10; 6,12; Coloseni 1,16 şi 2,15; l Petru 3,22. „S-a făcut om": în legătură cu venirea lui Dumnezeu pe pământ (l Enoh 25,3; Jubilee 1,26; Test. lui Dan 5,13; Test. lui Neftali 8,3; se aseamănă cu venirea înțelepciunii, Baruh 3,35-37; l Enoh 42,2). Găsim ideea că Dumnezeu se manifestă „ca un om" în Test. lui Simeon 6,5; Test. lui Aşer 7,3; Test. Lui Veniamin 10,7; 4 Ezdra 6,1. În ceea ce priveşte ideea de „transformare" v. Înălțarea lui Isaia 8,10 şi 10,9-10,14,18-31; compară cu Apocalipsa lui Sofonie 6,15-16; această rațiune se apropie de Filipeni 2,6-7, Apoc. lui

Ilie 3,28-29, unde Fiul Nelegiuirii „se transformă", căzând din cer.

[1,8] Această promisiune a drepților (v. 8-10), repetată în 3,49-50, se realizează în 3,60-61. Imaginea Tată-copii caracterizează legăturile dintre Dumnezeu şi popor în timpul exodului (Deut. 1,31; 14,1; 32,6; Ieşire 4,22-23; Isus Sirah 36,11; Osea 11,1); ea se regăseşte în tot Vechiul Testament (2 Samuel 7,14; Isaia 1,2; 63,16; Ieremia 3,19; 31,9), în pseudoepigrafe (Jubilee 1,25; Paralipomena lui Ieremia 7,24; Cartea Antichităților biblice 16,5; Imne 9,34-36) şi în Noul Testament (2 Corint. 6,18). Ideea că drepții participă la guvernarea lumii viitoare este veche în literatura apocaliptică (Daniel 7,18). Imaginea drepților cu coroane pe cap o regăsim în iudaism (Test. lui Iov 40,3; 43,14; 5 Ezdra 2,43-46; Regula Comunității 4,7-8) şi în Noul Testament (l Cor. 9,25; Filip. 4,1; l Țes. 2,19; 2 Tim. 4,8; Iac. 1,12; l P. 5,4; Apoc, 2,10) şi în tradițiile rabinice (Talmudul babilonian, Berakot 17 a); mai puțin frecventă este menționarea tronurilor (l Enoh 108,12; Test. lui Iov 33,3,5,7; 41,4; Test. lui Isac 1,5; Apoc. lui Ioan 3,21; 20,4; Înțelep. Lui Solomon 5,16 reuneşte regalitatea şi diadema, iar Apoc. Lui Ioan 4,4 tronurile şi coroanele; la acestea se adaugă, frecvent, veşmintele albe (de care va fi vorba mai jos, în 3,60); v. înălțarea lui Isaia 7,22; 8,26; 9,18; 11,40.

[1,9] Aceste remarci aparțin vocabularului din Exod (Ieşire 13,9,16: Deut. 6,8; 11,18); compară cu însemnele pe care Fiara le impune adepților săi în Apocalipsă 13,16; 14,9; 20,4.

[1,10] „Nici de foame, nici de sete": acestea sunt cuvintele cu care Neemia 9,15 rezumă Ieşirea 16 şi 17; foamea şi setea sunt pedepse curente (Deut. 28,47-48). „Fiul Nelegiuirii" este una din numirile lui Antihrist din această apocalipsă. „Tronuri": ca în 3,26; e vorba aici de o ceată îngerească (v. Test. lui Levi 3,8). „Oraşul meu": ilustrat în Testamentul lui Iacov 8,7: „El îmi va arăta locul în care se găsesc Părinții mei Avraam şi Isac, un loc strălucitor; şi ei erau fericiți şi se bucurau în împărăția cerurilor, în oraşul prea-iubit. Şi el îmi va arăta toate locurile de odihnă şi toate cele pregătite pentru drepți şi pe care ochiul nu le-a văzut" (l Cor. 2,9); acest oraş - v. Test. lui Iov 18,6-7; Filip. 3,20; Evrei 11,10,16) nu este altul decât Ierusalimul ceresc (2 Baruh 4,1-6; Paralipomena lui Ieremia 5,34; Evrei 12,22; Apoc. 21-22).

[1,11] „Tronuri": funcția de „tronuri ale Morții" evocă pe cea a „Vameşilor" din literatura patristică gnostică sau magică.

Îndemnuri către înțelepți: post şi rugăciune

12. Ascultați, voi cei ageri la minte din țară, în legătură cu învățătorii mincinoşi, care vor fi mulți la sfârşitul veacurilor:[1,12]

13. ei nu vor avea, într-adevăr, învățături, care sunt de la Dumnezeu; vor respinge Legea Domnului, ei cărora pântecele le este dumnezeu, zicând: „Postul nu există şi nu Dumnezeu 1-a instituit!".[1,13]

14. Ei se arată străini de legământul lui Dumnezeu, se dezbracă de promisiunile pline de slavă, ei, care nu au, nicicând, rădăcini într-o credință puternică. Nu vă lăsați înşelați![1,14]

15. Aduceți-vă aminte că Domnul a făcut postul, atunci când a creat cerurile, pentru binele oamenilor, din cauza patimilor şi a plăcerilor cu care vă războiți, ca să nu vă înghită diavolul,[1,15]

16. Căci post sfânt a rânduit el.

17. Domnul zice: „Cel care posteşte nu păcătuieşte vreodată, chiar dacă invidia şi zavistia este întru el.[1,17]

18. Căci doar cel sfânt posteşte.

19. Dimpotrivă, cel care posteşte şi nu este sfânt aduce asupra lui mânia Domnului şi a îngerilor şi-şi păgubeşte sufletul; mai mult, el îşi adună mânie în ziua

Judecății".[1,19]

20. Acesta este un post sfânt pentru că Domnul l-a rânduit, cu inimă sfântă şi cu mânie sfântă.[1,20]

21. Într-adevăr, postul sfânt şterge păcatele, vindecă pe cei bolnavi, alungă demonii, urcă plin de putere până la tronul lui Dumnezeu, precum grăsimea jertfelor, sau o tămâie, o iertare de păcate printr-o rugăciune sfântă.[1,21]

22. Care dintre voi ar ieşi la câmp ca să-şi câştige faimă din îndemânarea sa fără ca să ia cu el o unealtă? Sau cine ar merge la război fără să-şi îmbrace platoşa?

23. Dacă va fi descoperit, nu va fi el ucis pentru că a desconsiderat slujba regelui?[1,22-23]

24. În acelaşi fel, nu-i este îngăduit nimănui să intre în locul cel sfânt având o inimă îndoielnică.[1,24]

25. Pentru cel cu inima îndoielnică şi rugăciunea este întuneric, iar îngerii n-au încredere în el.

26. Aveți deci o inimă bună, în toată vremea, pentru Domnul, fiți înțelepți în orice clipă, pentru ca astfel să cunoașteți tot lucrul bun.[1,26]

[1,12] Anunțarea venirii învățătorilor eretici este un fapt comun în literatura apocaliptică (v. l Tim. 4,1; 2 Tim. 3,1; 2 P. 2,1; 3,3; l Ioan 2,18; Iuda 18).

[1,13] Respingerea postului este o caracteristică a păcătoşilor (l Enoh 102,9); compară cu cei care „pentru pântece au călcat poruncile cele dumnezeieşti" (3 Mac. 7,11). Într-un context diferit, Sf. Pavel reproşează filipenilor că şi-au făcut din pântece dumnezeu (Filip. 3,19); se aseamănă cu Rom. 16,18.

[1,14] „Nu vă lăsați înşelați": compară cu Deut. 11,16; Mt. 24,4-5; Mc. 13,5,23; Le. 2l',8.

[1,15] Se aseamănă cu îs. 58,1-12; aici însă accentul e pus pe sănătate. „Domnul a creat postul": e vorba, poate, de o veche tradiție asupra instituirii postului în prima zi a Creației. „Plăcerile cu care vă războiți": se aseamănă cu Iac. 4,1; l P. 2,11.

[1,17] Se inspiră din Isaia 58,4. „Invidia şi zavistia": aceeaşi asociere în Iac. 3,14.

[1,19] „A-şi pregăti sufletul": expresie din Prov. 8,36; se aseamănă cu Ps. lui Solomon 9,5. „Ziua Judecății, sau a mâniei" vine din Sofonie 1,14-18.

[1,20] Legătură dintre post şi rugăciune ca în Tobit 12,8; Judit (Vulgata) 4,11-14; Test. lui Iosif 4,8; 10,1-2; Test. lui Iacov 13,1; v. de asemenea Mt. 17,21 şi Mc. 9,29.

[1,21] „Ca o grăsime, ca o tămâie": postul şi rugăciunea puse pe acelaşi plan cu grăsimea animalelor şi cu tămâia, adică cu jertfele (Numeri 18,17; Iudit 16,16; Jubilee 6,3; 7,4-5; Test. lui Le vi 3,6).

[1,22-23] Aluzie la mercenarul şi la țăranul regesc ptolemaic.

[1,24] „Inima îndoielnică": expresie vechitestamentară (Ps. 11,3; I. Sirah 1,7) desemnând îndoiala, familiară autorilor esenieni (l Enoh 91,4; Imne 4,14). Se aseamănă culac, l,8; 4,8.

[1, 26] „A cunoaşte tot": se aseamănă cu 1 Ioan 3,20.

2

Suferința Egiptului. Regele Nedreptății şi regele Păcii

2,l.[2,1-45] „Cel dintre regii asirieni şi din nimicirea cerului şi a pământului, nu va avea

putere asupra celor ce sunt ai mei, zice Domnul, iar aceştia nu se vor înfricoşa în vreme de război”.[2,1]

2. Şi când vor vedea un rege ce vine de la Miazănoapte, vor chema pe regele asirienilor şi pe regele Nelegiuirii.[2,2]

3. El va înmulți războaiele şi răzmeriţele sale în Egipt; ţara întreagă va suspina pentru că ei vă vor răpi copiii.

4. În zilele acelea mulți îşi vor dori moartea; [dar moartea va fugi de ei].[2,4]

5. Apoi se va ridica un rege de la Apus, pe care-1 vor nunii regele Păcii.

6. El va alerga pe mare, răcnind ca un leu şi-1 va ucide pe regele Nelegiuirii.

7. El se va răzbuna pe Egipt prin război şi sânge mult.[2,5-7]

8. El va sosi în acele zile, aducând pacea, începând cu Egiptul, căruia i-a făcut un dar zadarnic.

9. El va dărui pace celor sfinți şi se va pregăti să le spună: „Unul este Numele lui Dumnezeu”.

10. El îi va cinsti pe preoții Domnului şi va reclădi locurile sfinte.

11. Va face daruri pompoase Casei lui Dumnezeu.[2,8-11]

[2,1-45] Prima parte a capitolului (2,1-31) se inspiră din istoria romană, începând cu Marc Antoniu; ea se încheie cu descrierea unei perioade de suferințe cumplite, unde găsim reluate numeroase materiale apocaliptice. Partea a doua (2,32-45), vorbeşte despre intervenția perşilor şi reflectă, fără îndoială, speranțele iudeilor din Egipt.

[2,1] „Nu se vor înfricoşa": se aseamănă cu Mt. 24,6; Mc. 13,7; Le. 21,9.

[2,2] Marc Antoniu moşteneşte aici trăsăturile lui Antioh Epifanes, regele asirian (adică sirian) care vine de la Miazănoapte (asemănător cu Daniel 11,40) şi ale lui Pompei, regele Nelegiuirii („Nedreptul" din Ps. lui Solomon 17,11).

[2,4] v. 2,24-25. Aceeaşi formulă, dar într-un context diferit, în Apoc. 9,6. în vremurile de mari catastrofe dorința de a muri (v. Ierem. 8,3) este obişnuită în relatările istorice (Iosif Flaviu, Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor, IV, VI,l,2, Bucureşti, Hasefer, 1997, p. 478, 481) şi în literatura apocaliptică.

[2,5-7] Octavian Augustus vine, din Apus, pentru a-1 ucide pe Marc Antoniu.

[2,8-11] Octavian instaurează pacea în Imperiu şi se arată favorabil iudeilor, luând măsuri pentru reorganizarea clerului şi a cultului.

De la pace la nenorocirile războiului.

El se va îndepărta de oraşele Egiptului, prin vicleşug, fără ca ele să ştie.

12. Va număra locurile sfinte, va cântări idolii păgânilor, va socoti bogățiile lor şi va rândui preoți pentru ele.

13. El va porunci să-i prindă pe înțelepții țării şi pe mai marii poporului şi să-i aducă în capitală, la țărmul mării, zicând: „Există [ ] !”.[2,13]

14. Şi când veți auzi: „Pace şi bucurie” [ ].[2,14]

15. Căci iată eu vă voi arăta semnele lui, aşa ca voi să le cunoaşteți: el are, într-adevăr, doi fii, unul de-a dreapta şi altul de-a stânga sa. Şi cel din dreapta va lua înfățişarea Diavolului: el se va împotrivi Numelui lui Dumnezeu. Din el vor ieşi, într-adevăr, patru regi.[2,15]

16.Şi în anul al treizecilea va veni la Memfis şi va ridica, aici, un templu, în zilele acelea.

17. Propriul său fiu se va ridica împotriva lui şi-l va ucide. Ţara întreagă va fi tulburată.[2,15-17]

18. În zilele acelea el va da o lege, în toată ţara, pentru ca să fie prinşi preoţii din ţară şi toţi cei sfinţi şi să le zică: „Toate darurile pe care tatăl meu vi le-a făcut şi toate bunurile mi le veţi da înapoi îndoit".

19. El va închide locurile sfinte; le va lua Casa lor. Pe copiii lor îi va lua prizonieri şi-i va duce în robie.

20. Va porunci să se aducă jertfe nelegiuite în toată ţara şi multe alte amărăciuni va face. El se va manifesta în zilele acelea precum Soarele şi Luna.[2,18-20]

21. Preoţii din ţară îşi vor sfâşia veşmintele lor.

22. Vai vouă, prinţi ai Egiptului, în zilele acelea, căci vremea voastră a trecut! Relele făcute săracilor se vor întoarce împotriva voastră şi fiii voştri vor fi luaţi ca pradă.

23. Oraşele Egiptului vor suspina în vremea aceea şi nu se vor mai auzi atunci nici glasul cumpărătorului, nici al vânzătorului.[2,22-23]

24. Pieţele din oraşele Egiptului se vor acoperi de praf. Locuitorii Egiptului vor plânge, îşi vor dori moartea, dar ea va fugi de ei.

25. Se vor sui pe stânci şi se vor arunca de acolo zicând: „Căderi peste noi!" Şi nu vor muri, căci moartea va fugi de ei.[2,25]

26. Împilarea se va înteţi şi se va întinde peste toată ţara în zilele acelea.

27. Regele va porunci ca toate femeile care alăptează să fie prinse şi aduse legate fedeleş, ca să dea sânul lor dragonilor - care le vor suge sângele din piept –

28. ca să obţină otravă pentru săgeţi.

29. Din cauza asprimii războaielor, care vor avea loc, el va porunci să fie prinşi toţi băieţii de doisprezece ani şi mai în jos şi să înveţe să arunce cu săgeţile.

30. Femeia înţeleaptă din ţara sa va plânge în vremea aceea, iar cea care a născut îşi va ridica ochii spre Cer şi va zice: „De ce m-am aşezat eu pe cărămidă ca să aduc copii pe lume?"[2,30-31]

31. Femeia stearpă ca şi fecioara se vor bucura, zicând: „Este vremea noastră, ca noi să ne bucurăm, deoarece noi nu avem copii pe pământ, căci copii noştri sunt în cer!".[2,31]

[2,13] Aluzie, probabil, ca în Midraşul Elyahu Rabba 18, la adunarea lui Israel în Delta Nilului, sub Alexandru Tiberiu (secolul I al e.n.). Sfârşitul versetului: „Există o singură cuvântare", nu are nici un sens; ne aminteşte însă de 2,9.

[2,14] Versetul se termină printr-o linie lacunară. „Pace şi bucurie": această expresie vechitestamentară (v. 2,33) a devenit proverbială înainte de Exil: un asemenea optimism venea, atunci, de la falşii profeţi, în vreme ce Ieremia (6,14) şi Iezechiel (13,10,16) predicau robia şi foametea.

[2,15] Începutul versetului este reluat în 3,12.

[2,15-17] Cei patru regi evocă cele patru regate din Daniel 2,39-40; 7,17; 8,21-22.

[2,18-20] Acest rege va interzice tot ce a aprobat în 2,9-11.

[2,22-23] Violenţa şi foametea caracterizează sfârşitul, în Iezechiel 7,10-13.

[2,25] Osea 10,8 (citat, de asemenea, în Luca 23,30 şi Apoc. 6,16; 9,6).

[2,30-31] Ca şi dorinţa de a muri (2,4; 24-25), constatarea inutilităţii procreării este obişnuită în perioada marilor calamităţi.

[2,31] v. Isaia 54,1; 2 Baruh 10,13; Galat. 4,27.

Intervenția perşilor: vreme de odihnă

32. În vremea aceea se vor ridica trei regi din neamul perşilor. Ei îi vor face prizonieri pe Iudeii din Egipt, îi vor aduce la Ierusalim şi se vor stabili aici definitiv.[2,32]

33. Dacă veți auzi atunci: „Ierusalimul este în pace şi în linişte", sfâşiați-vă veşmintele, preoți din țară, căci nu va întârzia să apară Fiul Pierzării![2,33-34]

34. Nelegiuitul se va arăta şi în locurile sfinte în zilele acelea.

35. Regii Perşilor vor fi nerăbdători în zilele acelea: ei se vor duce să se bată cu regii Asirieni.[2,34-35]

36. Patru regi vor lupta împotriva a trei regi. Ei vor rămâne trei ani în acest loc, până ce vor pune mâna pe tezaurul templului de aici.

37. În zilele acelea sângele va curge de la Kos până la Memfis; fluviul Egiptului se va schimba în sânge, în aşa fel încât, timp de trei zile, nimeni nu va putea bea apă din el.[2,37]

38. Vai Egiptului şi locuitorilor săi![2,38]

39. În zilele acelea se va ridica un rege din oraşul ce se cheamă „al soarelui". Țara întreagă va fi tulburată. El va fugi la Memfis.[2,39]

40. În al şaselea an al regilor persani, el va folosi un şiretlic, la Memfis; îi va ucide pe regii asirieni. Perşii se vor răzbuna pe țară. El va da poruncă să fie uciși toți păgânii şi toți cei nelegiuiți,[2,40-45]

41. şi va da dispoziție să fie distruse toate templele păgâne, iar preoții lor să fie omorâți şi va porunci să fie reconstruite templele sfinte, şi va face daruri multe Casei lui Dumnezeu.

42. El va zice: „Unul este Numele lui Dumnezeu!".

43. Toate țările îi vor cinsti pe Perşi. De asemenea şi cei rămaşi, cei care n-au murit sub lovituri, vor zice: „Un rege drept ne-a trimis nouă Domnul, aşa ca țara să nu ajungă pustie".[2,43]

44. El va porunci ca ,vreme de trei ani şi jumătate, să nu se încaseze nici un impozit pentru rege. Țara se va umplea de bunuri şi încă din belşug.[2,44]

45. Cei vii vor merge la morminte şi vor zice celor de acolo: „Sculați-vă şi veniți alături de noi să vă bucurați de pace".

[2,32] Această reîntoarcere reflectă speranțele Iudeilor din Egipt.

[2,33-34] v. 2,14. Cf. l Țes. 5,3. Aceste versete anunță 3,1,5. „Fiul Pierzării": acest titlu care-1 desemnează şi pe Antihrist, în Ioan 17,12 şi 2 Țes. 2,3, este produsul speculațiilor iudeo-elenistice asupra puterilor demonice menționate în Vechiul Testament (Iov 28,22; cf. Pilde 15,11; 27,20). „Nelegiuitul": altă denumire, a cărei origine este mai puțin semnificativă (îs. 1,4; 57,3-4), aplicată lui Pompei în Ps. lui Solomon 17,11, şi lui Antihrist în 2 Tes. 2,8. Aceste două denumiri nu sunt folosite decât aici, în această apocalipsă.

[2,34-35] Această intervenție a Perşilor nu corespunde nici unei date istorice. Ar putea fi vorba de o transpunere în viitor a amintirii rolului jucat de Cyrus în eliberarea evreilor din captivitatea babiloniană.

[2,37] Nilul se schimbă în sânge în Ieşire 7,17-21; Înțelep. Lui Solomon 11,6; Ps. 104,28 şi în literatura apocaliptică păgână din Egipt (Asclepios 24).

[2,38] Expresii asemănătoare găsim în apocaliptica păgână din Egipt (Asclepios 24; Proorocia Olarului).

[2,39] „Oraşul soarelui": desemnează Heliopolisul din Egipt, sau poate Palmira.

[2,40-45] Aceste evenimente comportă trăsături specifice descrierii sfârşitului lumii: biruința asupra regelui Nelegiuirii, păgânilor şi nelegiuiților, apoi restaurarea locurilor sfinte şi în sfârşit stabilirea, sub puterea unui rege mesianic, a unei împărății paradisiace, unde sunt adunați cu cei vii, morții reînviați.

[2,43] „Cei ce n-au murit": se aseamănă cu Apoc. lui Ioan 9,20. „Un rege drept": ca urmare a speranței vechitestamentare (Isaia 9,6; 11,5; Ier. 23,5; Zah. 9,9) acest titlu a fost dat regelui - Mesia (Ps. lui Solomon 17,32).

[2,44] Asemenea scutiri de impozit sunt atestate în istorie (Iosif Flaviu, Antichităţi iudaice, XII, 11,3, Hasefer, Bucureşti, 2001, p. 64-65); ele au devenit semne ale vârstei de aur aşteptate.

3

Legenda Iui Antihrist. Arătarea sa.

3,1.[3] În al patrulea an al domniei acestui rege se va arăta Fiul Nelegiuirii şi-i va zice: „Eu sunt Unsul", chiar dacă nu este aşa.[3,1]

2. Să nu credeți în el!

3. Când, într-adevăr, va veni Cel Uns, el va veni ca un zbor de porumbei; o cunună de porumbei îl va înconjura. El va merge pe norii cerului şi semnul crucii va merge înaintea lui.[3,3]

4. Lumea întreagă îl va vedea, precum soarele ce străluceşte de la Răsărit până la Apus. În acest chip va veni el, înconjurat de toți îngerii săi.[3,4]

5. Fiul Nelegiuirii se va pregăti din nou să se aşeze în locul cel sfânt. El va zice Soarelui să apună şi el va apune.[5] [5b-9]

6. Apoi va zice „Străluceşte!" şi el va străluci din nou; va zice „Fă să fie întuneric" şi el aşa va face.

7. Va zice către lună „Fă-te ca sângele" şi ea aşa se va face. Va merge împreună cu ele pe cer.[3,5b-7]

8. Va umbla pe mări şi râuri ca pe pământ uscat. Va face pe cei paralizați să umble, pe cei surzi să audă, pe cei muți să vorbească, pe cei orbi să vadă, îi va face curați pe cei leproşi,[8a]

9. Îi va însănătoşi pe cei bolnavi; pe cei demonizați îi va elibera. El va înmulți semnele şi minunile sale în fața orişicui.[3,8b-9a]

10. Va face lucruri pe care le-a făcut Cel Uns, în afară de învierea morților.[3,10]

11. Prin aceasta veți cunoaşte că el este Fiul Nelegiuirii, pentru că nu are putere asupra sufletului.[3,11]

12. Căci vă spun despre aceste semne ca să le cunoaşteți:

13. este un mic Peleg, tânăr, cu picioare subțiri; pe frunte are un smoc de păr alb ca a unui pleşuv; sprâncenele-i ajung până la urechi; pe mâini are pete de leprij.[3,13]

14. El se va preschimba în fața voastră: când bătrân când copil; el se va schimba în întregime, în afară de cap, care nu se va putea transforma.[3,14]

15. Prin aceasta veți cunoaşte că el este Fiul Nelegiuirii.

[3] Toate evenimentele relatate în acest capitol sunt plasate la sfârşitul lumii. Dar unele detalii arată că e vorba de proiectarea în viitor a unor date istorice contemporane autorului cărții. Astfel, în spatele figurii lui Antihrist se profilează modelul unor regi din perioada hasmonee sau irodiană. Prin adăugarea unor trăsături împrumutate de la Cel Potrivnic şi de la îngerul căzut, acest personaj capătă o dimensiune mitică. Pasajul de la figura istorică a regelui nelegiuit, persecutor şi uzurpator, la cea eshatologică a lui Antihrist, s-a compus, fără îndoială, într-un mediu esenian, din epoca hasmonee.

[3,1] „Fiul Nelegiuirii": acest titlu revine de treisprezece ori în această apocalipsă (v. alte denumiri în 2,33,34; 3,16,26); un titlu asemănător se găseşte în Ps. 88,22, „Fiul fărădelegii", sau în 2 Țes. 2,3, „omul nelegiuirii" (asemănător „regelui nelegiuirii" din „înălțarea lui Isaia" 4,2). Probabil că această denumire este o copie a celei despre „Fiul lui Belial" („Belial" este uneori tradus în versiunea Septuagintei prin „fărădelege" sau „nelegiuit": în pseudoepigrafe - v. Test. lui Ruben 4,7 - şi în textele de la Qumran, Belial personifică pe şeful puterilor răului şi devine un sinonim al Diavolului, al lui Satan). „Eu sunt Unsul": prezentarea obişnuită a falşilor mesia în literatura apocaliptică (Mt. 24,5; Mc. 13,5,6; Le. 21,8); 2 Țes. 2,4) arată că trebuie căutată originea acestei teme vechitestamentare în păcatul păcatelor, adică a voi să fii Dumnezeu sau egal cu Dumnezeu (Is. 14,14; Iezechiel 28,29; Daniel 11,36).

[3,3] Versetele 3 şi 4 întrerup relatarea. Compară cu Apocalipsă lui Petru L „Zbor de porumbei": această expresie este, fără îndoială, rezultatul unei deformări, cuvântul din lb. coptă, semnificând „fulger", a fost înlocuit cu altul asemănător şi care înseamnă „porumbel"; imaginea fulgerului în Luca 17,24 redă mai bine caracterul neaşteptat şi brusc al venirii Unsului, şi face parte din vocabularul teofaniilor (Zaharia 9,14). „Pe norii cerului": aminteşte de Daniel 7,13, şi e folosit în mod tradițional pentru a descrie sosirea lui Mesia (Mt. 24,30; 26,64; Mc. 13,26; 14,62; Le. 21,27; Apoc. 1,7; 4 Ezdra 13,3).

[3,4] „Precum soarele": simbol mesianic (Maleahi 3,20; Test. lui Iuda 24,1); imaginea semnifică aici, precum cea a fulgerului în Mt. 24,27, că venirea lui Mesia nu va fi secretă, „înconjurat de toți îngerii săi": trăsătură obişnuită în descrierile venirii lui Dumnezeu (Zah. 14,5; l Enoh 1,9; Iuda 14-15; Înalț. Lui Isaia 4,14) sau a lui Mesia (Mt. 16,27; 25,31; Mc. 8,38; Le. 9,26; 2 Țes. 1,7).

[3,5] „A se aşeza în locul cel sfânt": Fiul Nelegiuirii este aici personificarea „Urâciunii Pustiirii" din Daniel 9,27; 11,31; 12,11; l Mac. 1,54. Se aseamănă cu Mt. 24,15; Mc. 13,14; 2 Tesal. 2,4.

[3,5b-9] Semnele şi minunile sunt modalități de a se face recunoscut. Această temă clasică urcă până la semnul cu care se autentifică adevăratul profet (Deut. 13,2; v. Mt. 12,38; In. 6,30). Falşii profeți, ca de altfel falşii mesia, au puterea de a face astfel de semne prin magie (Ieşire 7,11,22; 8,3; Cartea Antichităților biblice 34,1-4; Mt. 24,24; Mc. 13,22; 2 Țes. 2,9; Oracolele sibiline, 2, 166-167).

[3,5b-7] Semnele cereşti (Ioil 3,3) anunță iminența zilei Domnului (Is. 13,9-10; Iez. 32,7-8; Ioil 2,10; 4,15; Amos 8,9; 4 Ezdra 5,4-5; Oracolele sibiline 3,801-803; Le. 21,11); În Noul Testament sunt câteva dedublări: aceste semne anunță (Mt. 24,3) venirea Celui Uns şi a sfârşitului lumii (Mt. 24,29-30; Mc. 13,24-25; Le. 21,25-27); semnele din cer sunt atribuite lui Antihrist Veliar în înălțarea lui Isaia 4,5; Oracolele sibiline 3,64 (se aseamănă cu Apoc. 13,13). Întunecările soarelui şi transformarea lunii în sânge sunt împrumutate din Ioil 3,4 (F.Ap. 2,20) şi le regăsim în Test. lui Moise 10,4-5; Apoc. 6,12.

[3,8a] A merge pe apă ca pe pământ este un semn mesianic (v. Teudas în Iosif Flaviu, Antichități iudaice XX,V,l, trad. rom., Hasefer, Bucureşti, 2001, p. 558); se aseamănă cu Mt. 14,25-26; Mc. 6,48-49; Ioan 6,19. Tema ar putea fi împrumutată din Ieşire 14,16 şi Iosua 3,13,17. Acest motiv al temei despre

Antihrist se aseamănă cu condamnarea trufiei regeşti din 2 Mac. 5,21; 9,8, şi se aseamănă cu 2 Regi 19,24; Isaia 37,25.

[3,8b-9a] Noua listă de semne mesianice, aplicată lui Antihrist, se inspiră din Isaia 35,5-6; Test. lui Adam 3,2-3; Mt. 11,5; Le. 7,22.

[3,10] Cel Uns se face recunoscut prin semne, cf. F.Ap. 2,22 şi Ioan 20,30-31. „Cu excepția învierilor din morți" se explică prin versetul următor; în Oracolele sibiline 3,66, dimpotrivă, Antihrist Veliar va învia morții.

[3,11] E vorba de puterea de a da şi a lua viața.

[3,13] Asemenea portrete sunt frecvente în apocaliptica iudaică şi creştină; ele sunt împodobite cu amintiri biblice, cum ar fi de exemplu smocul alb ce aminteşte de lepra de pe fruntea lui Ozia (2 Paralip. 26,19-20). „Peleg": acest cuvânt necunoscut, de origine coptă, ar putea desemna o caracteristică fizică; am putea vedea aici transcrierea numelui biblic Peleg, cu sensul pe care acesta îl avea în textele de la Qumran (Scrierea din Damasc, B, 2,22, Coment. la Naum 5,1).

[3,14] Asemenea transformări se referă, în literatura apocaliptică, atât la Hristos cât şi la Antihrist.

Prima împotrivire față de Antihrist: fecioara Tavita.

16. Fecioara, al cărei nume este Tavita, va auzi că Neruşinatul se va arăta în locul cel sfânt.[3,16]

17. Ea îşi va îmbrăca rochia sa de in şi va alerga în Iudeea.

18. Ea îl va blestema până la Ierusalim, zicându-i:

19. „O, Neruşinatule şi Fiu al Nelegiuirii, o Potrivnice al Sfinților!".[3,19]

20. Atunci Neruşinatul se va înfuria împotriva fecioarei şi o va urmări până în regiunile Apusului,

21. el îi va sorbi sângele, în ceas de seară, şi-1 va arunca peste Templu

22. şi astfel va deveni mântuire pentru popor.[3,21-22]

23. Ea se va ridica dis-de-dimineață, va fi vie, şi-1 va blestema zicând: „Neruşinatule, tu n-ai putere asupra sufletului şi nici a trupului meu, deoarece eu viețuiesc în Domnul, în toată vremea".[3,23]

24. Şi apoi: „Tu ai aruncat sângele meu peste Templu şi el s-a făcut mântuire pentru popor".[3,24]

[3,16] Tavita: nume propriu bine atestat, care a slujit la desemnarea pământului lui Israel, apoi a locuitorilor săi şi care ar putea însemna aici figura rămăşiței credincioase; în legendele iudaice, păstrate în Egipt, se arată că, pe lângă Enoh şi Ilie, două personaje feminine sunt prevăzute să intervină în vremurile de apoi: Sibila şi Tavita; de altfel, se ştie că pe lângă Enoh alte două persoane au urcat cu trupul la cer: Ilie şi Tavita; n-ar fi imposibil ca Tavita (?) să fi fost considerată un fel de copie a lui Ilie, iar Sibila o copie şi sosie a lui Enoh. „Neruşinat": literal, cel ce n-are ruşine: un nou titlu al lui Antihrist, destul de frecvent în limba coptă şi care îşi găseşte explicația în 3,25.

[3,19] Blestemul este sobru în comparație cu cel rostit de Ilie şi Enoh (3,25-30) şi de cei şaizeci de drepți (3,52-53). „Duşman al sfinților": cf. 3,26-27, 36.

[3,21-22] cf.3,24.

[3,23] Distincția între puterea asupra sufletului (3,H) şi cea asupra trupului este lămurită, după Iov 2,6, în Test. lui Iov 20,3; cf. Mt. 10,28; Lc. 12,4-5. „Trăiesc în Domnul": cf. 3,34,36.

[3,24] Sângele răspândit peste Templu evocă jertfele de ispăşire. Rolul vicarial al Tavitei este precizat prin faptul că sângele său devine mântuire pentru popor (asemănător cu 4 Macabei 6,28-29; 17,22 şi probabil Test. lui Moise 9,7).

A doua împotrivire fată de Antihrist: Ilie şi Enoh.

25.[3,25-39] Atunci Ilie şi Enoh, auzind că Neruşinatul s-a arătat în locul cel sfânt, s-au pogorât să se lupte cu el, şi i-au zis: „Nu-ți este ruşine să te asemeni sfinților, când de fapt tu eşti un Străin în toată vremea?[3,25]

26. Te-ai făcut Potrivnic al celor cereşti şi a celor pământeşti. Ai devenit Duşman al tronurilor şi al îngerilor. Tu eşti Străin, oriunde te-ai afla.[3,26]

28. Ai căzut din cer precum stelele de dimineață.

29. Tu te-ai schimbat, iar neamul tău s-a făcut întuneric.[28-29]

30. Nu-ți este ruşine să te asemeni lui Dumnezeu, când eşti un Diavol?”.[3,30]

31. Neruşinatul va auzi şi se va mânia şi va porni la luptă împotriva lor, în piața oraşului celui mare. Vreme de şapte zile se vor lupta, apoi el îi va ucide.[3,31-32]

33. Morții vor rămâne trei zile şi jumătate în piață şi întreg poporal îi va vedea.[3,33-36]

34. Dar a patra zi ei vor învia şi îl vor blestema, zicând: „O, Neruşinatule, o Fiu al Nelegiuirii, nu ți-e ruşine să minți poporal lui Dumnezeu, pentru care n-ai suferit deloc?

34. Nu ştii tu oare că noi trăim în Domnul, pentru a te blestema ori de câte ori zici: «Eu stăpânesc peste aceştia?»

35. Noi vom reface aşa cum au fost aceste trupuri şi te vom omorî, fără ca tu să mai poți spune ceva în acele zile.

36. Căci noi trăim în Domnul în toată vremea, pe când tu eşti Vrăjmaşul în toată vremea”.

37. Nelegiuitul va auzi, se va mânia şi va porni împotriva lor; oraşul întreg însă va fi alături de ei.

38. În vremea aceea ei vor înălța spre cer strigăte de bucurie, vor străluci şi lumea întreagă îi va vedea.[3,37-38]

39. Fiul Nelegiuirii nu va mai avea putere asupra lor.

[3,25-39] Aşteptarea revenirii lui Ilie şi Enoh este clasică în literatura apocaliptică. Persoanele a căror întoarcere este aşteptată sunt cele care n-au gustat moartea (4 Ezdra 6,26), în principal Ilie (2 Regi 2,1-11; l Enoh 89,52) şi Enoh (Fac. 5,24; Jubilee 4,23; Înțelep. lui Solomon 4,10; I. Sirah 44,16; l Enoh 70,1-2). Venirea din nou a lui Ilie este fundamentată pe Maleahi 3,23, iar cea a lui Enoh pe l Enoh 90,31. Avem reflectată această tradiție şi pe reîntoarcerea celor doi martori din Apoc. 11.

[3,25] v. 4 Macabei 11,8; Ps. lui Solomon 17,13 b; înălțarea lui Isaia 11,19.

[3,26] „Potrivnic” : titlu dat lui Antihrist, ca în 3,19,36 şi în Viața greacă a lui Adam şi Eva 2,4; 7,2; 15,1; 25,4; 28,3; Viața latină a lui Adam şi Eva 11,3; 17,1; Test. lui Dan 6,3; Test lui Iov 7,11; 47,10; 3 Baruh 13,2; Iosif şi Asineta 12,8; Le. 10,19. Acest titlu provine, fără îndoială, din Ps. 88,22 unde „Potrivnicul” este asociat cu „Fiul Nelegiuirii”.

[3,28-29] Fiul Nelegiuirii este identificat aici cu şeful îngerilor căzuți din tradiția iudaică (Viața latină a lui Adam şi Eva 12-16; 2 Enoh 29,4, dezvoltând ideea din Isaia 14,12-15). „Neamul tău": text mai puțin sigur; poate aici, e o aluzie la fața îngerului căzut, care s-a întunecat după ce şi-a pierdut „slava” sa.

[3,30] „A te asemăna lui Dumnezeu": expresie vechitestamentară ce desemnează alipirea sau ataşamentul față de Dumnezeu (Deut. 10,20; 11,22; 13,5; 30,20; 2 Regi 18,6; Ps. 62,8; 72,27; L Sirah 2,3; l Cor. 6,17).

[3,31-32] „Marele oraş" este Ierusalimul. Cf. Apocalipsa lui Ioan 11,7-8.

[3,33-36] Asemănător cu intervenția Tavitei (3,23). „N-ai suferit pentru popor": adevăratul Uns (Mesia) trebuie, deci, să sufere pentru popor (cf. F.Ap. 3,18).

[3,37-38] Aceste versete anticipează reîntoarcerea şi lupta finală pe care le regăsim în 3,91-96. „Va străluci": se vor îmbrăca întru Slavă (cf. Daniel 12,3; Înțelep. lui Solomon 3,7, Mt. 13,43).

Persecuția sfinților.

40. El va porni plin de mânie împotriva țării şi va căuta să păcătuiască împotriva poporului.

41. [El va prigoni pe toți sfinții şi-i va aduce legați fedeleş, împreună cu preoții din țară.

42. Îi va omorî şi-i va face să piară;]

43. va porunci ca ochii să le fie arşi cu o forjă de fier, să le tragă pielea de pe cap, iar unghiile să le fie smulse una câte una.

44. Va da poruncă să le toarne în nas oțet şi var.[3,43-44]

45. Cei care nu vor putea suporta caznele acestui rege îşi vor lua aurul lor şi vor fugi la vaduri, zicând: „Ajută-ne să trecem prin vaduri, spre pustie!".[3,45-48]

46. Ei vor adormi, dar nu de tot, ci aşa ca o ațipire.

47. Domnul va culege duhul şi sufletul lor; trupul lor se va face ca de piatră; nici o fiară sălbatică nu-i va mânca, până în ziua cea de pe urmă, a judecății celei mari.[3,46-47]

48. Ei se vor scula şi vor primi un loc de odihnă; dar ei nu vor fi cu Cel Uns precum cei care au răbdat.[3,48]

49. „Căci pe cei care au răbdat, zice Domnul, îi voi aşeza de-a dreapta mea; [ei vor primi harul înaintea celorlalți;]

50. ei îl vor învinge pe Fiul Nelegiuirii, vor vedea nimicirea cerului şi a pământului şi vor primi tronurile de slavă şi coroanele”.[3,49-50]

[3,43-44] Aceste replici se bazează, în parte, pe Vechiul Testament (Judecători 16,21; 2 Regi 25,7; Miheea 3,2-3; Zaharia 11,16); ele vor deveni clasice în relatările despre martiri şi în descrierile pedepselor gheenei. „Ochii să le fie arşi": se aseamănă cu 4 Macabei 18,21. „Să le scoată pielea de pe cap": se aseamănă cu 2 Mac. 7,7 şi 4 Mac. 9,28. „Unghiile să le fie smulse": se aseamănă cu 4 Macabei 10,7. „A le turna oțet în nas": se aseamănă cu 4 Mac. 6,25.

[3,45-48] Ieşire provizorie, rezervată celor care nu suportă chinurile până la capăt. După modelul exodului (fuga dinaintea Faraonului şi venirea Domnului în Sinai), tema fugii în pustie va deveni un loc comun al literaturii apocaliptice.

[3,46-47] Nu e vorba de moarte, ci de o stare intermediară, un fel de ațipire sau toropeală (Fac. 2,21). „Trupul lor se va face ca de piatră": imagine utilizată pentru a descrie starea dintre viață şi moarte (l Şam. 25,37), sau extazul vizionarului (Apoc. lui Avraam 10,2 şi Paralipomena lui Ieremia 9,25). „Nici o fiară sălbatică nu-i va mânca”: ei vor scăpa de moartea infamantă care-i aşteaptă pe păcătoşi (Deut. 28,26).

[3,48] Această categorie de sfinți nu va fi în primul rând, dar va intra totuşi în locul de odihnă - Pământul promis (Deut. 12,9; l Regi 8,56; Ps. 94,11).

[3,49-50] Soarta rezervată celor care suportă chinurile decurge din speculațiile asupra lui Dan 12,12, despre care găsim urme în literatura apocaliptică (Mt. 10,22; 24,13; Mc. 13,13).

A treia împotrivire fată de Antihrist: şaizeci de drepți.

51. În vremea aceea, şaizeci de drepți, pregătiți pentru acest ceas, vor auzi toate acestea; ei se vor înarma cu platoşa lui Dumnezeu şi vor alerga la Ierusalim; vor lupta împotriva Neruşinatului, zicând:[3,51]

52. „Toate minunile pe care profeții le-au săvârşit şi tu le-ai făcut. Dar tu n-ai putut să înviezi vreun mort, căci n-ai putere asupra sufletului.[3,52]

53. Prin aceasta noi am ştiut că tu eşti Fiul Nelegiuirii”.[3,53]

54. Neruşinatul va auzi şi se va mânia; el va porunci să-i lege pe drepți, să-i ducă pe altare şi să-i ardă.

55. În vremea aceea inima multora va fi zdrobită; ei se vor îndepărta de el zicând: „Acesta nu-i Unsul! Cel Uns nu omoară drepții, nu persecută pe cei adevărați, ci el caută să-i convingă prin semne şi minuni”.

[3,51] Este imposibil de precizat cine sunt cei şaizeci de drepți. Ar putea fi vorba de o cifră rotundă (precum cei şaizeci de pioşi asasinați de marele Preot Alchimos în 1 Mac. 7,16). „Platoşa lui Dumnezeu": expresie rară, asemănătoare cu platoşa dreptății (Isaia 59,17; Înțelep. lui Solomon 5,17-18; Efes. 6,14; 1 Țes. 5,8), sau armura lui Dumnezeu (Efes. 6,11,13).

[3,52] v. notele de la 3,5b-9, 3,10; 3,11.

[3,53] v. 3,12,15.

Ocrotirea drepților în rai.

56. În vremea aceea Cel Uns va fi cu multă milostivire față de cei ce sunt ai lui. El va trimite din cer îngerii săi, în număr de şaizeci şi patru de mii, fiecare având câte şase aripi.[3,56]

57. Glasul lor va clătina cerul şi pământul, atunci când vor lăuda şi vor aduce slavă.[3,57]

58. Cei pe fruntea cărora este scris numele Unsului şi pe a căror dreaptă se află pecetea,[3,58]

59. de la cel mai mic până la cel mai mare, vor fi luați pe aripile lor şi vor fi duşi departe de mânia sa.[3,59]

60. Atunci Gavriil şi Uriel vor forma o dâră luminoasă şi vor merge înaintea lor până ce vor ajunge în țara sfântă; şi le vor da să mănânce roade din pomul vieții şi îi vor îmbrăca în haine albe.[3,60]

61. Îngerii vor veghea asupra lor; nu vor suferi nici de foame, nici de sete, Iar Fiul Nelegiuirii nu va avea nici o putere asupra lor.[3,61]

[3,56] Prima apariție a Celui Uns poruncind intervenția îngerilor; abia în 3,97 el va veni în persoană; „Şase aripi"; e vorba de Serafimi (Is. 6,2; Apoc. lui Avraam 18,6; 2 Enoh 16,7; 19,6; 21,2, Viața greacă a lui Adam şi Eva, 37,3).

[3,57] Precum în 1 Enoh 61,9-11, proslăvirea ființelor cereşti marchează venirea lui Mesia (Unsului).

[3,58] cf. 1,9 unde e vorba de Numele Domnului.

[3,59] „De la cel mai mic la cel mai mare”: expresie biblică desemnând totalitatea, toți (Ier.

31,34; 42,1; Baruh 1,4; Ps. 95,12). „îi vor lua pe aripile lor": originea acestei expresii o găsim în Ieşire 19,4; Deut. 32,11. Ea este aplicată îngerilor în 2 Enoh 3,1.

[3,60] Gavriil şi Uriel fac parte din vârful ierarhiei îngereşti iudaice, constituită încă din epoca persană, ca o tetradă (Mihail, Gavriil, Sariel-Uriel, Rafail), v. l Enoh 9,1; Regula Războiului 9,15. „Dâra luminoasă": arată că acest cortegiu este format după modelul Exodului. „Ţara sfântă": expresie ce desemnează aceeaşi realitate ca şi „oraşul meu" din 1,10 şi „locul de odihnă" din 3,48. „A mânca roade din pomul vieţii": expresia este împrumutată din Fac. 3,22; o regăsim în Test. lui Levi 18,11; Viaţa greacă a lui Adam şi Eva 28,2-4; cf. l Enoh 25,2-5,

[3,61] „Nici de foame, nici de sete": cf. 1,10 aceasta este răsplata pentru cel drept în Isaia 33,15-16. „Nu va avea putere": v. 3,23,39.

Semne prevestitoare ale sfârşitului.

62. În zilele acelea pământul se va cutremura, soarele se va întuneca. Pacea se va îndepărta de pe pământ şi din cer. Pomii vor fi smulşi din rădăcină şi vor cădea jos. Fiarele sălbatice şi animalele domestice vor muri în cutremur.

63. Păsările vor cădea moarte pe pământ; pământul se va usca, mările vor seca.

Ultima tresărire a lui Antihrist.

64. Păcătoşii vor suspina pe pământ, zicând: „Ce ne-ai făcut, Fiule al Nelegiuirii, spunând: «Eu sunt Mesia (Unsul)», când de fapt, tu eşti Fiul Nelegiuirii?".[3,64-68]

65. Tu n-ai putere să te salvezi pe tine însuţi, şi cu atât mai puţin să ne salvezi pe noi![3,65]

66. Tu ai făcut senine deşarte înaintea noastră, în aşa fel încât ne-ai făcut străini faţă de Mesia care ne-a creat.[3,66]

67. Vai nouă că te-am ascultat. Iată acum noi vom muri de foame şi de împilare.

68. Unde este acum urma dreptăţii pe care noi am respectat-o? Sau unde este cel care ne învaţă ca să-l chemăm?[3,68]

69. Iată că noi pierim prin mânie, căci noi n-am fost ascultători faţă de Dumnezeu.

70. Ne-am dus în locurile cele adânci ale mării, dar apă n-am găsit.

71. Am făcut săpături de şaisprezece coţi în râuri, dar tot n-am găsit apă.[3,70-71]

72. Atunci Neruşinatul va plânge în zilele acelea, zicând: „Vai mie că vremea mea a trecut.[3,72]

73. Ziceam că vremea mea nu va trece niciodată;[3,73]

74. anii mei s-au transformat în luni, iar zilele mele s-au scurs precum praful ce se spulberă;[3,74]

75. iată că eu voi pieri împreună cu voi. Fugiţi în pustie, prindeţi hoţii şi omorâţi-i. Aduceţi sfinţii![3,75]

76. Căci datorită lor pământul mai dă încă roadele sale; datorită lor soarele încă mai străluceşte.

77. datorită lor roua mai cade pe pământ".[3,76-77]

78. Păcătoşii vor plânge zicând: „Tu ne-ai făcut duşmani ai lui Dumnezeu. Dacă ai

putere, ridică-te şi urmăreşte-i!”.[3,78]

79. Atunci îşi va lua aripile de foc şi va porni în urmărirea sfinţilor.[3,79]

80. Se va lupta din nou cu ei.

81. Îngerii vor auzi, vor coborî şi se vor lupta cu el într-o bătălie, cu săbii numeroase.[3,81-96]

[3,64-68] Aceste întrebări sunt o reluare, dezvoltată în 3,55.

[3,65] Reproş obişnuit adresat falşilor zei (Deut. 32,28; Ieş. 2,28). Acuzaţii asemănătoare sunt făcute împotriva lui Iisus în Lc. 23,37; Mt. 27,42; Mc. 15,31.

[3,66] „Semne": cf. 3,9-10. „Străini”: se aseamănă cu 1,9; cf. 3,25,27.

[3,68] Păcătoşii sunt în căutarea unui şef, care să le poată servi ca intermediar, pe lângă Dumnezeu, graţie puterii sale de mijlocire; acest şef are aici atributele regelui (dreptate) şi ale Marelui Preot (învăţătura); cf. Cartea Antichităţilor biblice 19,3. Unele personaje importante din istoria iudaică au îndeplinit, în chip special, acest rol de mijlocitor: Moise (Ieşire 32,11-14; Nr. 11,2; Ps. 105,23; Ier. 15,1; Test. lui Moise 12,6); Samuel (Ier. 15,1; Cartea Antichităţilor biblice 64,2); Ieremia (2 Macabei 15,14; Istoria captivităţii din Babilon 27,56; 35,1; Test. lui Moise 4,1); Onias (2 Macabei 15,12; Iosif Haviu, Antichităţi iudaice XIV,II,1).

[3,70-71] Creşterea Nilului este de şaisprezece coţi.

[3,72] Se aseamănă cu descrierea tristeţii lui Saul; Cartea Antichităţilor biblice 64,4.

[3,73] Se aseamănă cu Ps. 9,5.

[3,74] cf. Ps. 88,44, unde ni se spune: „Tu ai micşorat zilele vieţii lui", în literatura apocaliptică tema scurtării timpului devine obişnuită (l Enoh 80,2; 2 Baruh 20,1; Cartea Antichităţilor biblice 19,13; Mt. 24,22; Mc. 13,20); „Ca praful”: cf. Înţelep. lui Solomon 5,14.

[3,75] „Hoţii": e vorba, mai degrabă, de dezertorii din 3,45.

[3,76-77] Aluzie la binecuvântările din Levitic 26,3-4; Deut. 11,11-17; 28,11-12, amplificate de menţionarea soarelui ce străluceşte pe pământ, ca în 1,4.

[3,78] „Duşmani ai lui Dumnezeu": precum Neruşinatul este Duşmanul celor cereşti, în 3,26-27.

[3,79] Fiul Nelegiuirii are aici trăsături mitologice, precum în 3,94.

[3,81-96] Anunţarea sfârşitului: război ceresc (3,81), foc (3,82-83), judecată (3,84-90), executarea Fiului Nelegiuirii şi a celor ce au crezut în el (3,91-96).

Sfârşitul lumii, judecata, răsplata.

82. În zilele acelea Domnul va auzi. El va porunci, cu multă mânie, ca pământul şi cerul să scoată foc.[3,82]

83. Şi focul va pătrunde pământul şaptezeci şi doi de coţi. El va mânca păcătoşii şi diavolii ca pe nişte paie.[3,83]

84. O judecată dreaptă va avea loc în vremea aceea. Munţii îşi vor face auzit glasul în zilele acelea.

85. Drumurile se vor întreba unele pe altele: „Aţi auzit astăzi glasul vreunui călător care n-a venit la judecata Fiului lui Dumnezeu?[3,84-85]

86. Păcatele fiecăruia se vor ridica împotriva lui, din locul unde au fost săvârşite, fie ziua, fie noaptea.[3,86]

87. Drepţii şi sfinţii vor vedea pe păcătoşi în chinurile lor şi pe cei care i-au persecutat, precum şi pe cei care i-au trimis la moarte.

88. Atunci păcătoşii, din chinuri, vor vedea locul drepților şi aceasta va fi o favoare pentru ei.[3,87-88]

89. În zilele acelea, ceea ce drepții au cerut, adeseori, le va fi dat.[3,89]

90. Atunci Domnul va judeca cerul şi pământul. El va judeca pe cei care au călcat poruncile în cer şi pe cei care le-au încălcat pe pământ. El va judeca pe păstorii poporului, îi va întreba despre turma de oi; îi vor fi dați lui, fără ca ei să-l poată ucide prin viclenie.[3,90]

91. După aceasta, Ilie şi Enoh se va pogorî şi-şi vor lepăda trupul acestei lumi şi vor îmbrăca un trup spiritual.[3,91]

92. Ei îl vor urmări pe Fiul Nelegiuirii şi-1 vor omorî, fără ca el să mai poată spune ceva.[3,92]

93. În vremea aceea el va fi nimicit dinaintea lor, precum gheața care se topeşte în fața focului;[3,93]

94. el va pieri, precum un balaur care nu are răsuflare.[3,94]

95. Ei îi vor spune: „Vremea ta a trecut, iată, tu vei pieri împreună cu cei care au crezut în tine".[3,95]

96. Şi îi vor arunca în iad şi îi va închide acolo.[3,96]

[3,82] Focul şi mânia sunt adeseori legate una de alta (Deut. 32,22). Distrugerea lumii prin foc a devenit obişnuită în literatura apocaliptică.

[3,83] „Ca paiele": expresie biblică (Ieşire 15,7; Maleahi 3,19).

[3,84-85] Munții şi drumurile sunt înzestrate cu glas; la fel marea, în 4 Ezdra 5,7, sau „țările" în 4 Ezdra 5,11. „Care n-a venit la judecată": nimeni nu va scăpa de judecată (se aseamănă cu Plângerile lui Ieremia 2,22; 2 Enoh 46,3).

[3,86] Păcatele îi acuză pe păcătoşi; cf. înțelepciunea lui Solomon 4,20. „Ziua sau noaptea": cf. Jubilee 4,6.

[3,87-88] Dublă răsplată pentru drepți şi pentru păcătoşi, ca de ex. în l Enoh 108,14-15. „Persecutat", „predat": cf. Apoc. lui Petru 9.

[3,89] cf. Ps. 19,5.

[3,90] „În cer [...] pe pământ": cf. Jubilee 4,6. E vorba aici de o judecată făcută asupra îngerilor şi a oamenilor. „Păstorii poporului": aceştia sunt conducătorii poporului, marii preoți care, în l Enoh 89-90, sunt asemănați îngerilor, ce asistă la pedepsele executate de națiuni asupra poporului iudeu. Aceşti îngeri-păstori sunt nedrepți (l Enoh 90,3,11,13) şi vor fi judecați şi pedepsiți (1 Enoh 90,25).

[3,91] A doua venire a lui Ilie şi Enoh, care sunt aici executorii pedepselor.

[3,92] „Fără ca el să mai poată spune ceva": cf. Înțelep. lui Solomon 4,19.

[3,93] Imaginea gheții ce se topeşte pare să fie străină Bibliei, care preferă alte imagini precum ceara care se topeşte la foc (Ps. 67,2), paiele mâncate de foc (3,83), fumul împrăştiat de vânt (Înțelep. lui Solomon 5,14) sau plumbul ce se scufundă în apă (Ieşire 15,10).

[3,94] „Un balaur": Fiul Nelegiuirii apare din vechime, ca duşman al lui Dumnezeu (Ps. 73,13-14), cum a fost Faraonul Egiptului (Iez. 29,3; 32,2), Nabucodonosor (Ier. 51,34) şi Pompei (Ps. lui Solomon 2,25). „Care nu are răsuflare": caracteristica idolilor (Ier. 10,14).

[3,95] cf. 3,72-74.

[3,96] cf. l Enoh 54,5; 69,28 şi Apocalipsa 20,3.

Împărăția lui Mesia.

97. În vremea aceea va veni din cer Unsul, Împăratul, cu toți sfinții; el va arde pământul şi va rămâne aici o mie de ani.[3,97]

98. Cum păcătoşii sunt mulți pe pământ, el va crea un cer nou şi un pământ nou. Şi nu va mai fi acolo nici Diavol, nici moarte.[3,98]

99. El va împărăți cu sfinții; ei vor urca şi vor coborî; vor fi cu îngerii în toată vremea, vor fi cu Mesia vreme de o mie de ani.[3,99]

[3,97] cf. Zah. 14,5. Aşteptarea unei împărății de o mie de ani este o temă comună în iudaismul de la începutul erei creştine.

[3,98] Noua creație conformă profețiilor (Is. 65,17). Despre absența Diavolului, v. Jubilee 23,29; Test. lui Moise 10,1; Test. lui Iuda 25,3; despre dispariția morții Is. 25,8.

[3,99] „Ei urcă şi coboară": imaginea este cea a scării lui Iacov din Fac. 28,12.

(Vezi toate apocrifele publicate, n.r.)